

МІЖНАРОДНА МІСІЯ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВИБОРАМИ

Вибори Президента України – 31 жовтня 2004 р.

ЗАЯВА ПРО ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ

Київ, 1 листопада 2004 р. – Міжнародна місія зі спостереження за виборами Президента України 31 жовтня 2004 р. організована спільними зусиллями Бюро демократичних інституцій та прав людини ОБСЄ (ОБСЄ/БДПЛ), Парламентської Асамблеї ОБСЄ (ПА ОБСЄ), Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), Європейського парламенту (ЄП) та Парламентської Асамблеї НАТО.

Ця попередня заява виходить до повного й остаточного аналізу результатів спостереження, до встановлення підсумків голосування й офіційного оголошення результатів виборів, а також до розгляду судами та виборчими комісіями скарг та апеляцій щодо порушень у день голосування. Повний та остаточний аналіз виборчого процесу буде надано в Заключному звіті ОБСЄ/БДПЛ.

ПОПЕРЕДНІ ВИСНОВКИ

Вибори Президента України 31 жовтня 2004 р. не відповідали цілій низці стандартів ОБСЄ, Ради Європи та інших європейських стандартів щодо демократичних виборів. Під час підготовки до виборів органи державної влади, виборчі та інші органи не створили умови, які б забезпечували на практиці вільне волевиявлення виборців при виборі своїх представників. Таким чином, цей виборчий процес став кроком назад порівняно з парламентськими виборами у 2002 році. Тим не менш, висока активність електорату та громадянського суспільства у виборчому процесі є обнадійливою ознакою розвитку демократії в Україні.

Хоча цей виборчий процес надав виборцям реальний вибір серед розмаїття кандидатів на пост Президента України, передвиборна кампанія була сповнена ворожнечі, сіяла розбрат й не давала створити сприятливі умови для того, щоб всі кандидати мали змогу донести свої платформи до електорату. Поширеними були повідомлення, багато з яких підтвердили спостерігачі, про тиск, який чинився на певні групи виборців, в тому числі на тих, хто залежить від держави у своїх засобах до існування, й на студентів, аби вони підтримували кандидата від влади. Такий тиск також чинився щодо політично активних громадян, аби вони відмовилися від підтримки опозиційних кандидатів.

У ході передвиборчої кампанії іноді порушувалися фундаментальні свободи, необхідні для значущого виборчого процесу. Не завжди поважалася свобода пересування опозиційних кандидатів на пост Президента України або їх прихильників, як і право громадян на мирні зібрання. Іноді створювалися перешкоди для свободи об'єднань громадян.

Незважаючи на напружену передвиборну обстановку, багато виборців проголосували в загалом спокійній атмосфері. Однак, лише в небагатьох виборчих дільницях було забезпечено порядок під час голосування, незважаючи на попередні рекомендації уникнути тісняви при голосуванні. Оскільки за законом всім кандидатам дозволяється робити подання щодо двох членів до кожної виборчої комісії, це призвело до створення дуже великих дільничних виборчих комісій (ДВК) і стало причиною тісняви в день

голосування. Спостерігачами було помічено присутність працівників правоохоронних органів у приміщеннях 61% виборчих дільниць, хоча закон не передбачає цього, й було незрозуміло, чому була потрібна їхня присутність на виборчих дільницях. Спостерігачі також відмітили серйозні проблеми зі списками виборців, у зв'язку з чим деяким громадянам було відмовлено в голосуванні. На диво багато скарг було подано до ДВК членами ДВК та довіреними особами кандидатів. Хоча спостерігачі відмітили, що, в основному, голосування проводилося відповідно до вимог законодавства, вони помітили зростання напруги та зменшення прозорості при встановленні підсумків голосування на рівні ТВК.

Виборчий процес характеризувався суттєвими недоліками, хоча мали місце й деякі позитивні аспекти, про які слід зазначити. Найбільш суттєві недоліки були такі:

- Численні повідомлення від довгострокових спостерігачів стосовно того, що в організації передвиборної кампанії кандидата на пост Президента України В.Януковича не було проведено чіткого розмежування між ресурсами, які належать відповідним політичним структурам, та державними ресурсами;
- Надзвичайна упередженість на користь кандидата на пост Президента України й Прем'єр-міністра України п. Януковича у державних ЗМІ, а також втручання на його користь органів державної влади;
- Вільний доступ громадськості до збалансованої інформації обмежувався через існування так-званих „темників” (вказівок для ЗМІ), які випускаються невідомими особами;
- Безпосереднє спостереження за проведенням деяких агітаційних заходів опозиції з боку органів державної влади, а також повідомлення про втручання або перешкоджання органів державної влади проведенню таких заходів;
- Розповсюдження провокаційних агітаційних матеріалів анонімного чи незрозумілого походження;
- Всупереч зобов'язанням ОБСЄ Закон України „Про вибори Президента України” не визнає прав спостерігачів за виборами від національних громадських організацій і містить дискримінаційні положення по відношенню до кандидатів, які є самовисуванцями;
- Правова база і її застосування не гарантували правильності списків виборців, а плутанина з формуванням ДВК перешкоджала можливостям виборців перевірити свої дані;
- В день виборів спостерігачі відмітили значну кількість помилок та/або випадків невключення громадян у списки виборців, що ставить під питання дотримання принципу загального виборчого права;
- Центральна виборча комісія (ЦВК) не дотримувалася проактивного підходу до забезпечення єдиних правил правозастосування, не була ефективною у розгляді заявлених правопорушень, а також не проявила достатньої активності у проведенні інформаційно-роз'яснювальної роботи серед виборців;
- Деякі рішення ЦВК щодо голосування за кордоном були суперечливими й недостатньо прозорими;
- Значній кількості територіальних виборчих комісій (ТВК) бракувало незалежності, колегіальності та прозорості, й спостерігачами було помічено упередженість при розподілі посад голів ДВК в 40% відвіданих ними виборчих округів;
- На політичний баланс у ТВК та ДВК значною мірою вплинув той факт, що було зареєстровано велику кількість кандидатів на пост Президента України, багато з яких не мали достатнього громадського визнання чи підтримки політичної партії або виборчого штабу загальнонаціональних масштабів. Незважаючи на це, вони мали

право подати по дві кандидатури до складу кожної виборчої комісії середнього і нижчого рівнів.

Варто відзначити такі позитивні аспекти:

- Політичний плюралізм та змагальність, завдяки яким виборці мали потенціал для реального вибору;
- Основні кандидати чи їх прихильники мали змогу провести низку агітаційних заходів;
- Теледебати між кандидатами забезпечили форум для обміну думками;
- Відносно добре розвинуте громадянське суспільство було активним і сприяло виборчому процесу;
- ЦВК запевнила, що підсумки голосування по всіх ДВК будуть одразу оприлюднені на веб-сайті ЦВК;
- Загалом, у випадках порушень опозиція шукала задоволення своїх скарг правовими шляхами, а не намагалася зірвати виборчий процес;
- ЦВК проводила свої засідання відкрито, і, загалом, ТВК були ефективними й ознайомленими з відповідними правовими нормами;
- Верховний Суд України скасував постанову ЦВК про створення 41-єї виборчої дільниці у виняткових випадках у Російській Федерації, навколо якої в останню хвилину було багато спорів;
- Державні структури співпрацювали з Місією зі спостереження за виборами.

Спостерігачі ОБСЄ/БДПЛ залишатимуться в Україні для оцінки процесів встановлення підсумків голосування та розгляду скарг та апеляцій після виборів, які матимуть критичне значення для формування остаточної оцінки виборчого процесу з підготовки і проведення виборів Президента України 31 жовтня. Міжнародна місія зі спостереження за виборами закликає ЦВК негайно опублікувати результати голосування по всіх ДВК на своєму веб-сайті з метою поглиблення прозорості цього етапу, що має надзвичайно важливе значення у виборчому процесі. Якщо для визначення переможця виборів буде потрібне повторне голосування, Міжнародна місія спостереження за виборами знову розмістить своїх спостерігачів і зробить другу попередню заяву, в якій буде оцінено будь-які кроки, вжиті органами державної влади для вирішення проблем, зазначених у цій заяві.

ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Передумови

Вибори Президента України у 2004 р. – це четверті президентські вибори в Україні після проголошення незалежності у 1991 році. Чинний Президент України Леонід Кучма, після одержання рішення Конституційного Суду України у грудні 2003 року, яке дозволяло йому балотуватися на третій п'ятирічний термін президентства, вирішив не висувати свою кандидатуру на вибори. Таким чином, ці вибори є поворотним моментом в історії України, даючи сподівання на друге мирне передання президентських повноважень від одного президента до іншого.

Конституцією України Президенту надаються широкі повноваження, й Україна вважається „президентською республікою”. Втім, упродовж 2003-2004 р.р. було запропоновано низку поправок до Конституції України, які би змінили баланс повноважень на користь Парламенту. Хоча для прийняття позитивного рішення щодо

внесення поправок до Конституції забракло не так уже й багато голосів, Верховна Рада України не прийняла рішення про внесення змін до Конституції до дня виборів 31 жовтня.

У виборчих перегонках брали участь усі основні політичні сили – або безпосередньо, або підтримуючи одного з 24-х кандидатів. Президент Л.Кучма схвалив кандидатуру Прем'єр-міністра України Віктора Януковича (висунену Партією регіонів). Серед його основних опонентів – колишній Прем'єр-міністр Віктор Ющенко (самовисуванець), який очолює найбільшу фракцію у парламенті, блок „Наша Україна”, опозиційний до чинного Президента. Віктора Ющенко підтримує блок Юлії Тимошенко. Інші кандидати на пост Президента України, які очолюють парламентські блоки, це – лідер Комуністичної партії Петро Симоненко та лідер Соціалістичної партії Олександр Мороз. Інші найбільш помітні кандидати на пост Президента України: колишній Прем'єр-міністр України Анатолій Кінах, Київський міський голова Олександр Омельченко, лідер Прогресивної соціалістичної партії України Наталія Вітренко, а також відомий банкір Леонід Черновецький.

Як показали результати всіх передвиборчих опитувань громадської думки, лідерами виборчих перегонів були пан Ющенко та пан Янукович. Блок „Наша Україна”, який є основною політичною силою, що підтримує п. Ющенко, одержав значну підтримку у Західній Україні на парламентських виборах у 2002 р., тоді як вважається, що Віктор Янукович користується підтримкою у східних регіонах. Обидва кандидати справляли враження переконаних у своїй підтримці з боку електорату в центральних та південних областях, а штаб п. Ющенко також мав упевненість у підтримці свого кандидата деякими виборцями на сході.

Виборча система

Виборчою системою передбачено, що обраним у першому турі голосування вважається кандидат, який набрав більше 50% голосів виборців, які взяли участь у голосуванні. Якщо цей поріг не подолано жодним із кандидатів, 21 листопада проводиться повторне голосування. До виборчого бюлетеня для повторного голосування включаються два кандидати на пост Президента України, які у підсумку голосування у першому турі одержали найбільшу кількість голосів. Виборці також мають легітимну можливість проголосувати „проти всіх кандидатів”. Для перемоги у другому турі кандидату потрібно набрати більше голосів порівняно зі своїм конкурентом, однак це не має бути абсолютна більшість голосів, якщо тільки в другому турі не бере участь лише один кандидат в разі відкликання своєї кандидатури іншим кандидатом. Утім, 11 жовтня у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект про внесення змін до закону „Про вибори Президента України”, за яким для перемоги у другому турі кандидату потрібно набрати більше 50% голосів виборців, які взяли участь у повторному голосуванні, так само як і в першому турі. Якби ця поправка була внесена до закону, це б означало значні зміни в законодавчих засадах виборів у той час, коли виборчий процес уже був на завершальному етапі.

Нормативно-правова база

Правовою базою проведених виборів були Закон України „Про вибори Президента України”, який набрав чинності в квітні 2004 р., та Закон України „Про Центральну виборчу комісію” (ЦВК), прийнятий у червні 2004 р. Новий закон про вибори Президента зустрів значну підтримку серед парламентарів, і лише 3 народних депутати України проголосували проти його прийняття. У законі враховано кілька рекомендацій ОБСЄ/БДПЛ. Зокрема, новий закон забезпечує більшу прозорість виборчого процесу,

надавши офіційним спостерігачам право одержувати копії протоколів ТВК та ДВК, а також вимагає їх надання для загального ознайомлення. Також прозорість було поглиблено завдяки наданню спостерігачам права спостерігати за проведенням голосування за межами приміщення для голосування.

Новим законом про вибори Президента створено належну основу для проведення виборів за умови його неупередженого застосування. Проте, цей закон часто застосовувався виборчими комісіями і судами нижчого рівня обмежувально, що негативно відобразилося на його ефективності. Можливо, виявлені проблеми щодо застосування норм закону, були пов'язані також зі складністю формулювання деяких з них. Крім того, цей закон недостатньо детально регулює ключові аспекти виборчого процесу.

Важливо відмітити, що закон не відповідає деяким зобов'язанням ОБСЄ та деяким міжнародним стандартам. Зокрема, національні громадські організації не можуть здійснювати спостереження за виборчим процесом, що не відповідає частині 8 Копенгагенського документа ОБСЄ. Крім того, за інформацією ЦВК, міжнародні спостерігачі не можуть здійснювати спостереження за голосуванням у закордонних виборчих дільницях при дипломатичних та інших офіційних представництвах та консульських установах України закордоном. Також, хоча спостерігачі від кандидатів та міжнародні спостерігачі мають право ознайомлюватися з протоколами ТВК і ДВК та отримувати їх копії, вони не мають права отримувати копії інших важливих виборчих документів.

Певні правові положення надають кандидатам, висунутим політичними партіями, переваги та привілеї, яких не мають самовисуванці. Наприклад, до кандидатів, чії кандидатури висунуті політичними партіями, не застосовуються певні обмеження щодо агітаційної діяльності, тоді як самовисуванці позбавлені права агітаційної підтримки з боку політичних партій. Ця дискримінація суперечить частині 7.5 Копенгагенського документа ОБСЄ.

Закон також не забезпечує прозорого встановлення підсумків голосування, як було рекомендовано після парламентських виборів у 2002 р., й не зобов'язує ЦВК оприлюднювати підсумки голосування, встановлені ТВК, з перерахуванням результатів голосування по всіх ДВК. Ці дані повинні бути опубліковані, щоб виборці, кандидати та спостерігачі мали змогу пересвідчитися у правильності результатів виборів згідно із частиною 7.4 Копенгагенського документа ОБСЄ.

Відповідно до закону, склад ТВК та ДВК базується виключно на поданнях кандидатів на пост Президента України. Правові норми дозволяють кожному кандидату призначати по два члени до кожної ТВК та ДВК. Оскільки було зареєстровано аж 24-х кандидати на пост Президента України, ці комісії стали дуже великими, й подекуди це спричинило труднощі в організації прийняття рішень.

28 жовтня Кабінет міністрів України прийняв постанову за підписом Прем'єр-міністра В.Януковича, відповідно до якої вважаються дійсними паспорти громадян України, що оформлені з використанням бланків паспортів колишнього Союзу РСР, до 1 грудня 2004 року. У 2002 р. Верховною Радою України було припинено дійсність цих паспортів. Копії постанови були одразу ж розповсюджені серед виборчих комісій напередодні дня виборів, завдяки чому було збільшено кількість документів, якими громадяни можуть підтверджувати своє українське громадянство, крім тих, що зазначені у законі про вибори Президента.

Управління виборчим процесом

Ці вибори було проведено трирівневою виборчою адміністрацією: ЦВК, 225-ма ТВК та понад 33,100 ДВК. ЦВК у складі 15-ти членів була затверджена Верховною Радою за поданням Президента України. Чинний склад ЦВК було затверджено у лютому 2004р. Увесь склад ЦВК було оновлено, окрім чотирьох членів, залишених із попереднього складу. Кандидати на пост Президента України мають право призначати свого уповноваженого представника в ЦВК із правом дорадчого голосу. Проте ці представники не мають права одержувати відповідні матеріали та проекти рішень заздалегідь перед засіданнями ЦВК.

ЦВК здійснювала свою роботу прозоро, і її засідання були відкритими для засобів масової інформації та міжнародних спостерігачів. ЦВК прийняла рішення щодо великої кількості питань, більшість з яких було прийнято одноголосно. Проте ЦВК не дотримувалася проактивного підходу до забезпечення єдиних правил провозастосовчої практики. Загалом, вона недостатньо добре впоралася зі своїм завданням нагляду за роботою виборчих комісій нижчого рівня, і бракувало чітких рекомендацій щодо всіх питань загального застосування. Незважаючи на численні запити від міжнародної спільноти після сумнозвісних подій в Мукачевому, що мали місце раніше у 2004 році, ЦВК не роз'яснила, за яких обставин працівники правоохоронних органів можуть входити до приміщення виборчої дільниці в день голосування. Крім того, ЦВК не провела ґрунтовної інформаційно-роз'яснювальної роботи серед виборців й не переконала виборців у таємності їх голосування. Втім, майже половиною відвіданих ТВК було проведено інформаційну роботу серед виборців щодо необхідності перевірити свої дані у списках виборців.

Позитивною подією стало забезпечення прозорості процесу виготовлення виборчих бюлетенів, оскільки ЦВК дозволила засобам масової інформації та офіційним спостерігачам ознайомитися з ним. 20 жовтня Голова ЦВК оголосив, що виготовлено 40 мільйонів виборчих бюлетенів. Проте пізніше від ЦВК прозвучала інформація, що виготовлено лише 38.2 млн. виборчих бюлетенів.

Як зазначалося вище, кожен кандидат може робити подання максимум двох кандидатур до складу кожної ТВК та ДВК. Проте сумнівною була спроможність великої кількості невідомих кандидатів, яким бракує громадського визнання й підтримки партійних структур, зібрати 500,000 дійсних підписів на свою підтримку і запропонувати кандидатури своїх представників до близько 33,100 ДВК. Багато з цих кандидатів вели агітацію проти п. Юшенка, радше ніж на підтримку власної політичної платформи.

Можливість роздування штату ТВК та ДВК призвела до низки кадрових проблем. Багато членів ТВК не знали, якого кандидата вони представляють у комісії. У декількох випадках робота комісій блокувалася неявною окремих членів ТВК та ДВК, а відтак – відсутністю кворуму, необхідного для прийняття легітимних рішень.

Спостерігачі ОБСЄ/БДПЛ зустрілися з членами всіх 225 ТВК. У більшості ТВК було достатнє матеріально-технічне забезпечення для здійснення їх роботи, проте близько 25% ТВК бракувало належного фінансування. Близько 10% стикалися з проблемою досягнення кворуму. У 34-х ТВК спостерігачів було повідомлено, що деякі члени ТВК не мали доступу до документації ТВК, а в 69-ти ТВК спостерігачам скаржилися на втручання в роботу ТВК, здебільшого, з боку місцевих органів влади.

Непростим завданням для ТВК було формування дільничних виборчих комісій, і з приводу цього до ЦВК було подано декілька скарг, які в деяких випадках було задоволено. У понад половини ТВК були серйозні труднощі з призначенням голів ДВК. Більш того, у 40% відвіданих ТВК спостерігачами було відмічено, що такий відбір на посади голів ДВК був упередженим. Відмови багатьох членів ДВК від роботи у виборчих комісіях призвели до нестабільності в регіонах на ранньому етапі виборчого процесу. Вказувалися різні причини для таких відмов, у тому числі тиск з боку роботодавців. Проте, з наближенням дня виборів кількість заяв про припинення повноважень членів ДВК дещо зменшилася.

Напередодні виборів територіальними виборчими комісіями було звільнено значну кількість членів ДВК від опозиції принаймні у чотирьох виборчих округах. З цього приводу було подано багато скарг до ЦВК та в деякі місцеві суди, в результаті чого багато членів ДВК було поновлено в повноваженнях. Проте, прийняття ТВК цих рішень було недостатньо прозорим. Також виникають сумніви щодо часу їх прийняття. Дії ТВК призвели до дестабілізації роботи ДВК в день виборів.

Списки виборців

В Україні немає централізованої системи реєстрації виборців. Даними щодо населення відають місцеві органи влади, й ці дані зводяться у списки виборців незадовго до виборів. У майже 40% виборчих округів спостерігачі одержали інформацію від ТВК та ДВК про численні неточності в списках виборців, серед яких – наявність у списках „мертвих душ”, дублювання даних одних і тих самих виборців. Крім того, було виявлено помилки у написанні прізвищ чи в адресах, а також у транслітерації даних з російської на українську мову. Також було декілька випадків пропущення всіх виборців, що проживають в одному багатоквартирному будинку.

У багатьох випадках списки виборці були надані для ознайомлення запізно, в основному, через проблеми з формуванням ДВК. Тому у виборців було менше часу для перевірки включення свого прізвища у список і вимог щодо виправлень. Правові норми вимагають від виборця активності у своїх вимогах щодо включення до списку виборців або виправлень. Утім, у випадках, коли ДВК вже працювали, спостерігачі відмічали невисокий рівень активності виборців щодо перевірки своїх даних у списках виборців. Деякі ДВК обрали проактивний підхід, здійснивши обхід всіх виборців у своїй дільниці.

Голосування за кордоном

Законом передбачено, що виборчі дільниці можуть бути створені за межами України „при дипломатичних та інших офіційних представництвах і консульських установах України за кордоном, у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України”. Закон не передбачає створення жодних інших закордонних виборчих дільниць. Пропозиції щодо створення закордонних виборчих дільниць подаються до ЦВК Міністерством закордонних справ України (МЗС). Центральною виборчою комісією створено 113 таких виборчих дільниць. Ні МЗС, ні ЦВК не надали на запит Місії спостереження за виборами попередніх даних про кількість виборців, зареєстрованих у цих виборчих дільницях. Крім того, ЦВК поінформувала Місію ОБСЄ/БДПЛ, що міжнародні спостерігачі не мають права спостерігати за проведенням голосування за кордоном, оскільки їх акредитація дійсна лише в Україні.

Закон передбачає можливість створення, у виняткових випадках, нових спеціальних та закордонних виборчих дільниць не пізніше 23 жовтня. Проте, кандидати на пост Президента України повинні були подати кандидатури до складу ДВК до 16 жовтня.

Постановою ЦВК №415 передбачено, що у виняткових випадках закордонні виборчі дільниці можуть бути створені поза межами дипломатичних та інших офіційних представництв і консульських установ України за кордоном, а також поза межами українських військових частин (формувань) закордоном, якщо виконано низку передумов. 18 жовтня ЦВК затвердила 10 закордонних виборчих дільниць у виняткових випадках. 23-24 жовтня ЦВК розглянула подання щодо створення 420-ти закордонних виборчих дільниць у виняткових випадках в Російській Федерації. Така велика кількість виборчих дільниць стала приводом для гострих дискусій, оскільки щодо цього питання раніше надавалося мало інформації. Склалося враження, що ЦВК, яка виконує функції ТВК для закордонного виборчого округу, неналежним чином перевірила дійсність супровідної документації подань, незважаючи на те, що, як стверджувалося, документи було подано до ЦВК в межах встановленого законом строку, а саме: п'ять днів раніше. Завдяки наполяганню опозиційних парламентарів було надано доступ до значної кількості документів для їх перевірки. Хоча час, відведений на перевірку, було обмежено до декількох годин, в ході огляду документів було виявлено, що у 379-ти із 420-ти подань ці документи не відповідали вимогам Постанови ЦВК №415.

Явне бажання ЦВК дозволити створення великої кількості закордонних виборчих дільниць у виняткових випадках без належної перевірки всіх документів ішло врозріз з її правовими зобов'язаннями. Те, як це питання розглядалося в ЦВК, став приводом для поглиблення напруги, що призвело до безпорядків за участю опозиційних парламентаріїв всередині ЦВК та інцидентів насилля біля приміщення ЦВК. Рано-вранці 24 жовтня ЦВК одноголосно проголосувала за створення 41-єї закордонної виборчої дільниці у винятковому випадку в Російській Федерації. Це рішення було суперечливим і недостатньо прозорим з огляду на те, яким чином воно було прийняте. Втім, 28 жовтня Верховний Суд України скасував цю постанову.

Реєстрація кандидатів на пост Президента України

Спочатку ЦВК зареєструвала 26 кандидатів, кожен з яких вніс грошову заставу у розмірі п'ятисот тисяч гривень (близько 80,000 євро). Поряд із декількома добре відомими кандидатами було зареєстровано велику кількість інших кандидатів, що не мають широкого визнання громадськості, підтримки розвинутих партійних чи штабно-агітаційних структур. Це стало приводом тверджень серед багатьох українців, що ці кандидати приєдналися до виборчих перегонів, щоб призначити від себе членів виборчих комісій і, таким чином, допомогти більш відомим кандидатам сформуванню більшості в цих органах. Усі кандидати на пост Президента України повинні були подати до ЦВК підписні листи з не менш ніж 500,000 підписів на свою підтримку. Спроможність деяких кандидатів зібрати таку кількість підписів стала приводом для тверджень про надання їм допомоги з боку державного апарату всупереч закону.

Крім того, до відома спостерігачів доводилася варта довіри інформація про те, що громадян примушували ставити свої підписи на підтримку деяких кандидатів. Наприклад, у Полтавській області працівником лікарні було подано офіційну скаргу про те, що їй погрожували звільненням, якщо вона відмовиться підписатися на підтримку пана Януковича. Подібні твердження надійшли з Хмельницького, де спостерігачами було підтверджено три таких випадки. Жертви стверджували, що вони були вимушені поставити свої підписи під тиском керівництва із державного сектору.

Перевірка близько 13 млн. підписів становила доволі складне завдання для ЦВК. Утім, перевірка з боку ЦВК зводилася до з'ясування, чи зібрав кожен кандидат понад 500 тис. підписів, і поверхової перевірки підписів зусиллями 40-ка працівників ЦВК. Перевірка здійснювалася вручну на основі випадкової вибірки. На практиці можливість перевірки підписних листів на предмет повторення підписів була дуже обмеженою. Один із потенційних кандидатів відкликав свою кандидатуру, перш ніж було здійснено перевірку підписних листів на його підтримку, а інший вибув через те, що не набрав необхідної кількості підписів. Таким чином, у виборчих перегонах взяли участь 24 кандидати.

Передвиборна агітація

Змагання між двома основними кандидатами та їх прихильниками набуло регіонального виміру, і тон передвиборної агітації дедалі більше поляризував політичні дискусії. Передвиборна атмосфера не була сприятливою для добросовісної конкуренції, в ході якої всі кандидати мали б однакову можливість донести свої ідеї до електорату. Подекуди агітаційна риторика носила провокаційний характер і нагнітала у суспільстві передчуття масових заворушень, пов'язаних з виборчим процесом.

Президент Леонід Кучма не вів агітації за жодного з кандидатів, але він декілька разів робив коментарі щодо передвиборної ситуації та виборів у цілому, в тому числі виступив зі зверненням до підрозділів спеціального призначення Міністерства внутрішніх справ України, в якому сказав їм, що не слід терпіти нагнітання соціальної напруги, яке може загрожувати громадському порядку. Він заявляв також з інших приводів, що застосовувані технології передвиборчої агітації „виходять за межі людської гідності” і що „правоохоронні органи повинні залишатися поза політикою й не втручатися у передвиборну агітацію”. Крім того, він висловився проти створення закордонних виборчих дільниць у виняткових випадках у Російській Федерації. Деякі основні опозиційні кандидати часто очорнювали Президента Леоніда Кучму.

Стверджуване отруєння пана Ющенка та його обвинувачення в цьому влади призвели до значних суперечок напередодні виборів. Через поганий стан здоров'я він не міг ефективно вести передвиборчу агітацію чотири тижні. 24 вересня у Віктора Януковича кинули яйцем з натовпу під час його поїздки на Західну Україну, що спричинило його госпіталізацію на декілька годин. Спостерігачами повідомлялося, що в половині областей під час передвиборної кампанії мали місце інциденти насилля з політичним підґрунтям чи у зв'язку з виборами.

Незважаючи на велику кількість зареєстрованих кандидатів на пост Президента України, засоби масової інформації зосередили увагу на змаганні двох із них: пана Януковича та пана Ющенка. Змагання між цими двома кандидатами було напруженим. Тоді як були помітними агітаційні матеріали низки кандидатів, серед яких були В.Ющенко, О.Мороз, П.Симоненко, Л.Черновецький, А.Кінах та інші, як показало спостереження, домінуючими були агітаційні матеріали В.Януковича, особливо, його бігборди. Багато працівників виборчих штабів скаржилися на проблеми, з якими вони стикалися, намагаючись одержати простір для громадської реклами, тоді як було помічено, що агітаційні матеріали на підтримку пана Януковича були розміщені на державних будівлях у 21-му з 24-ми регіонів України.

Приводом для скарг багатьох виборчих штабів, найчастіше – пана Ющенка, стала поява наприкінці періоду передвиборчої агітації негативних агітаційних матеріалів, які часто видавалися як такі, що агітують за одного кандидата, а насправді були спрямовані на його

дискредитацію. Негативні агітаційні матеріали були спрямовані проти обох основних кандидатів, але в більшості випадків – проти пана Ющенка. Деякі з таких матеріалів носили провокаційний характер, були виготовлені у великих кількостях і явно суперечили законодавству.

Під час підготовки до виборів органи державної влади та виборчі органи не змогли створити умови, які б забезпечували на практиці вільне вираження думок електорату у виборі своїх представників, і можливості для агітації були нерівними. Серед інцидентів було використання правоохоронних органів для перешкоджання вільному руху громадян по країні до місць проведення агітаційних заходів опозиції. Спостерігачі відмітили у 15-ти областях численні випадки перешкоджання різної міри проведенню агітаційних заходів опозиції. Літаку, в якому був пан Ющенко, було відмовлено у посадці в шести містах, що перешкоджало його проведенню там агітаційних заходів.

Було помічено, що органи державної влади та адміністративні структури всіх рівнів надавали суттєву підтримку в агітації за пана Януковича, подекуди віддаючи у розпорядження його штабу так-званий адмінресурс. У 19-ти областях до спостерігачів надійшли сигнали про використання державних ресурсів у ході передвиборчої агітації. У 24-х областях спостерігачі доповіли про здійснення передвиборчої агітації місцевими органами виконавчої влади на підтримку одного з кандидатів. У 22-х областях така агітація проводилася за пана Януковича.

Передвиборча агітація також характеризувалася переслідуванням про-опозиційних агітаторів і прихильників опозиції, іноді – державними посадовими особами. Найбільше занепокоєння викликали постійні й дуже поширені повідомлення про те, що виборців, працівників, студентів, членів виборчих комісій примушували підтримувати реєстрацію пана Януковича як кандидата на пост Президента України, а також його передвиборчу агітацію, погрожуючи можливою помстою. Такий тиск також чинився щодо політично активних громадян, аби вони припинили підтримувати опозиційних кандидатів. Довгострокові спостерігачі підтвердили достовірність багатьох таких повідомлень. Ці події чітко засвідчують порушення частини 7.7 Копенгагенського документа ОБСЄ, згідно з якою передвиборча агітація „повинна проводитися в атмосфері справедливості й свободи, де немає ні адміністративних заходів, ні насилля, ні залякувань, що не дають змоги ... кандидатам вільно представляти свої погляди й кваліфікованість або перешкоджають ... голосуванню виборців без жодного страху помсти”.

Крім того, починаючи з 16 жовтня було проведено низку обшуків, затримань та розпочато судові провадження проти деяких суспільно-громадських груп. Стверджуючи про причетність цих груп до „тероризму”, служби безпеки провели обшук в їх офісах та домівках їх активістів, шукаючи зброю та вибухівку. Діяльність деяких з цих громадських організацій була пов’язана з виборами. У випадках, коли начебто було виявлено вибухівку або інші протизаконні матеріали в приміщеннях організацій, ці організації стверджували, що їх було підкинуто. Деякі організації неодноразово публічно заявляли про дотримання принципів ненасилля у своїй діяльності.

Засоби масової інформації

Незважаючи на плюралістичне медійне середовище, яке включає в себе державні та приватні телевізійні і радіо компанії, а також друковані ЗМІ, питання щодо свободи засобів масової інформації в Україні піднімалося як українськими журналістами, неурядовими організаціями й політичними партіями, так і Представником ОБСЄ з питань свободи ЗМІ і відповідними міжнародними громадськими організаціями. ЗМІ повинні

були надавати електорату збалансовану інформацію, щоб виборці мали змогу зробити свідомий вибір при голосуванні.

Основні електронні ЗМІ не стали тим дискусійним форумом, де можна було би вільно обмінюватися думками. Лише декілька телеканалів надали ефірний час опозиції для оспорування політичних думок представників чинної влади, тоді як загальні політичні дебати взагалі рідко мали місце. Крім того, більшість ЗМІ, моніторинг яких здійснювався, не висвітлювали неупереджено і чесно виборчу кампанію основних кандидатів на пост Президента України. Таким чином, хоча й поширювалася базова інформація про всіх кандидатів, громадськість було недостатньо поінформовано про політичні програми кандидатів та питання, що мають важливе значення у цих виборах.

Особливу проблему становив контроль за політичним змістом новин на основних телевізійних каналах через випуск так-званих „темників”. Вони містять вказівки редакторам висвітлювати лише певні точки зору на ті чи інші політичні теми, події та питання й ігнорувати інші. Міжнародна місія спостереження за виборами провела детальний аналіз новин про події в Україні, що виходять в найкращий ефірний час на каналах *УТ-1*, *Інтер* та *1+1*. Майже у 43% з них манера висвітлення новин була явно подібною, що дає привід для питань стосовно редакторської свободи на цих каналах. 28 жовтня більш ніж 40 журналістів таких телевізійних каналів як *Інтер*, *ICTV*, *Новий канал*, та *НТН* підписали заяву проти цензури на їх телевізійних каналах, звинувативши владу та деяких власників та менеджерів телеканалів в тому, що вони „прагнуть замовчувати важливі події або перекручують їх сутність”. З подібних причин звільнилися 7 журналістів з телеканалу *1+1*.

Місією ОБСЄ/БДПЛ проводився моніторинг 8-ми телеканалів та 9-ти щоденних і щотижневих газет, а також низки регіональних телеканалів¹. Державний телеканал *УТ-1* виконав своє правове зобов'язання безкоштовно надати ефірний час усім кандидатам на пост Президента України. Також прогресивним зрушенням було проведення на *УТ-1* запланованих теледебатів між кандидатами, хоча їх значення було зменшене через відмову від участі пана Ющенка та пана Януковича.

У своїх новинах та програмах про поточні справи державні ЗМІ не забезпечили надання неупередженої й чесної інформації про основних кандидатів і, таким чином, не виконали свої правові зобов'язання або зобов'язання відповідно до частини 7.8 Копенгагенського документа ОБСЄ. Поза безкоштовним наданням ефірного часу кандидатам для агітації та теледебатів, *УТ-1* відкрито підтримував чинного Прем'єр-міністра України і критично відгукувався про його основного опонента п. Ющенка. Працюючи за рахунок державних коштів, державні ЗМІ повинні мати за обов'язок надавати громадськості збалансовану політичну інформацію. Демонструючи явну підтримку чинного Прем'єр-міністра, *УТ-1* не виконав свого правового зобов'язання збалансовано ставитися до всіх кандидатів у ході виборчого процесу.

Проте, до *УТ-1* не було застосовано жодних правових санкцій. На місцевому рівні Місія спостереження за виборами одержала інформацію про тимчасове призупинення судом діяльності місцевої державної газети за публікацію критичної статті про Петра Симоненка. Водночас, той самий суд зробив лише попередження іншій місцевій

¹ Телебачення: державний канал *УТ-1*, приватні канали *Інтер*, *1+1*, *ICTV*, *СТБ*, *Новий канал*, *ТРК Україна* та *5 канал*.

Газети: державні – „Урядовий кур'єр”, „Голос України”, приватні – „Факти и коментарии”, „Сегодня”, „День”, „Сільські вісті”, „Україна молода”, „Дзеркало тижня” та „Вечірні вісті”.

державній газеті, яка опублікувала низку агітаційних статей за п. Януковича й декілька статей, критичних щодо трьох інших кандидатів.

Упродовж 8-ми тижнів, що передували дню виборів, *УТ-1* присвятив п. Януковичу 64% політичних і виборчих новин, що виходять в найкращий ефірний час. З них 99% Місія спостереження за виборами розцінює як позитивні чи нейтральні за тональністю. Й, навпаки, за цей самий період п. Ющенку було приділено лише 21% подібного ефірного часу, з якого 54% інформації мали негативне забарвлення. Основні телеканали тяжіли до висвітлення виборчого процесу як змагання між двома кандидатами й не приділяли багато ефірного часу ні п. Морозу, ні п. Симоненку.

Як було виявлено в результаті аналізу, проведеного Місією ОБСЄ/БДПЛ, два найбільші приватні телеканали *1+1* та *Интер* також зосередили політичні новини на діяльності пана Януковича, здебільшого, в якості Прем'єр-міністра. *Интер* присвятив 50% політичних і виборчих новин, що виходять в найкращий ефірний час, інформації про п. Януковича в надзвичайно позитивному тоні. Й, навпаки, п. Ющенку впродовж того самого періоду було присвячено 26% подібного ефірного часу, але, здебільшого, інформація про нього мала негативне забарвлення. *ICTV* також віддавав перевагу п. Януковичу, тоді як *СТБ* та *Новий канал* висвітлювали ширший діапазон політичних думок та бачень.

Єдиним великим телеканалом, який надавав інформацію про п. Ющенка у позитивному ключі, був *5 канал*. Проте, глядацька аудиторія цього каналу була значно меншою, ніж в інших великих каналів. Більш того, цей канал стикався з адміністративними труднощами у спробах дотягтися до своїх глядачів, і він повідомляв про це. Зокрема, йдеться про такі проблеми:

- проблеми з трансляцією в декількох областях, де більшість глядачів могли дивитися цей канал лише через супутник;
- твердження з боку каналу про те, що кабельні оператори, діючи під тиском місцевих органів влади, частково або повністю вилучали *5 канал* зі своїх медійних пакетів;
- твердження з боку каналу про політичне підґрунтя відмов у його заявах на розширення дії ліцензії на транслявання в різних областях. Втім, державні органи, які видають ліцензії та розподіляють частоти для мовлення, заперечили це;
- заблокування банківського рахунку каналу з 15 по 27 жовтня за рішенням районного суду в Києві;
- рішення Апеляційного господарського суду про визнання недійсною ліцензії на транслявання каналу в Києві. 25 жовтня працівники *5-го каналу* розпочали голодування, вимагаючи, щоб влада перестала переслідувати їх канал і щоб суди скасували своє рішення. 27 жовтня ці вимоги було частково задоволено: банківські рахунки каналу було розблоковано.

Друковані ЗМІ висвітлювали багато різних думок і поглядів, але, в основному, підтримували конкретних кандидатів. Таким чином, читач міг сформулювати об'єктивне бачення передвиборчої кампанії, лише прочитавши декілька публікацій. Державна газета „*Урядовий кур'єр*” виконала своє правове зобов'язання, безкоштовно надавши друковані площі кандидатам на пост Президента України. Проте, поза цими друкованими площами, газета продемонструвала явну підтримку п. Януковичу, присвятивши йому 99% політичної та виборчої інформації, здебільшого – позитивного забарвлення. Майже у всіх цих матеріалах діяльність п. Януковича було представлено як роботу в якості Прем'єр-міністра. Інша державна газета „*Голос України*” надавала читачам більш збалансовану картину передвиборчої кампанії.

Із 16-ти регіональних телеканалів, моніторинг яких здійснювався Місією БДПЛ, 10 віддавали явну перевагу п. Януковичу. Наприклад, у Запоріжжі державний телеканал присвятив 100% політичних і виборчих новин, що виходять в найкращий ефірний час, чинному Прем'єр-міністру, у виключно позитивній або нейтральній тональності. Навпаки, державний телеканал *Галичина* в Івано-Франківську присвятив 63% своїх політичних і виборчих новин п. Ющенку, надаючи про нього позитивну або нейтральну інформацію.

Позитивним кроком було те, що Державна податкова адміністрація оголосила, що вона не проводитиме будь-яких податкових перевірок щодо засобів масової інформації до завершення виборчого процесу. Проте до спостерігачів надійшла інформація з достовірних джерел про те, що журналісти і ЗМІ, особливо, у регіонах, зіткнулися з низкою перешкод вільному вираженню думки, а також з проблемами щодо друку й розповсюдження продукції. Також були випадки серйозного залякування журналістів і ЗМІ.

У 16-ти областях до спостерігачів надійшла інформація про те, що деяким кандидатам було відмовлено у доступі до місцевих ЗМІ. В 11-ти областях мали місце твердження про перешкоджання діяльності про-опозиційних ЗМІ з боку місцевих органів влади. У 21-ій області повідомлялося про упередженість місцевих ЗМІ проти опозиції й підтримку пана Януковича. Було підтверджено лише один випадок упередженості місцевого ЗМІ на користь пана Ющенка.

Виборчі спори

Більшість пов'язаних з виборами скарг було подано до ЦВК. Здебільшого ці скарги було залишено без розгляду з процедурних підстав. Наприклад, значну кількість скарг було подано до ЦВК як органу, відповідального за розгляд скарг на „порушення ... обмежень щодо ведення передвиборної агітації загальнодержавними засобами масової інформації”. ЦВК дотримувалася думки, що вся інформація, яка висвітлювалася в ЗМІ про пана Януковича, стосувалася його діяльності в якості Прем'єр-міністра України, й ігнорувала можливість, що іноді така інформація могла вважатися агітацією. ЦВК також не вжила жодних заходів проти основного державного телеканалу *УТ-1*. Деякі з цих скарг стали приводом для гострих дискусій у ЦВК. В одному випадку ЦВК відмовилася ознайомитися з доказом у вигляді відео-матеріалу, який було подано разом зі скаргою. Окремим членам ЦВК не вдалося переконати більшість у тому, що ознайомлення з доказом, поданим на підтримку скарги, було обов'язком ЦВК з тим, щоб вона мала змогу прийняти обґрунтоване рішення.

Хоча ЦВК має повноваження діяти з власної ініціативи в разі одержання інформації про правопорушення для забезпечення реалізації і захисту виборчих прав та дотримання принципів виборчого законодавства, ЦВК не зайняла про-активної позиції в цьому аспекті. Більш того, хоча Центральною виборчою комісією було прийнято постанови щодо більш ніж 350 скарг, Місії спостереження за виборами відомо, що лише 16 з них було задоволено, і, таким чином, кандидатам і виборцям було відмовлено в ефективному засобі правової допомоги.

Проте, оскільки ЦВК відмовила у запиті спостерігачів ОБСЄ/БДПЛ надати їм копії скарг і рішень, точна кількість скарг, поданих до ЦВК, невідома. Місії спостереження за виборами відомо про 30 випадків, коли, незважаючи на відмову в задоволенні скарги, ЦВК надсилає матеріали скарги до правоохоронних органів. У 23-х випадках це були скарги проти кандидата на пост Президента України Віктора Ющенка чи його довірених осіб. Місії спостереження за виборами невідомо жодного випадку, коли б скарга проти

кандидата на пост Президента України Віктора Януковича була надіслана до правоохоронних органів.

Загалом, більш активним у розгляді скарг про порушення законодавства був Верховний Суд України, який скасував декілька постанов ЦВК. Деякі скарги були відхилені з процедурних підстав, оскільки Верховний Суд України прийняв рішення, що довірена особа кандидата на пост Президента України не може подавати скарги щодо дій чи бездіяльності ЗМІ або неправомірної агітації. Проте кандидат, висунутий політичною партією чи блоком, може покласти на партію чи блок, які уповноважені подавати такі скарги. Ці рішення ставлять у невідгладне становище кандидатів-„самовисуванців”, включаючи п. Ющенка. Після залишення цих скарг без розгляду вони не могли бути подані повторно кандидатами через вплив встановлених законом термінів оскарження.

Гендерні питання

Жінки були широко представлені на рівнях як ТВК, так і ДВК, і відігравали активну роль у діяльності цих виборчих органів. У багатьох випадках жінок було більше, ніж чоловіків. Проте, що стосується розподілу керівних посад у ТВК, жінки здебільшого обіймали посади секретарів, радше ніж голів або заступників голів. Головами ДВК здебільшого були жінки. Місією зі спостереження за виборами було відмічено, що в деяких провідних штабах жінки займали впливові посади. Проте, серед 24-х кандидатів на пост Президента України була лише одна жінка – Наталія Вітренко. Крім того, жінки недостатньо широко представлені на керівних посадах в урядових структурах України.

День голосування та підрахунок голосів

Незважаючи на напружену передвиборчу обстановку, багато виборців проголосували в загалом спокійній атмосфері. Хоча одержано інформацію, що в 5% виборчих дільниць мали місце певні хвилювання, повідомлень про інциденти з насиллям майже не було. Не справдилися прогнози тих, хто висловлював занепокоєння щодо можливих зривів роботи ДВК через неявку членів ДВК або їх відмову від своїх повноважень у день голосування. Насправді ж, у більшості випадків члени ДВК співпрацювали один з одним і добросовісно працювали для належного проведення голосування.

У переважній більшості виборчих дільниць було достатнього виборчого матеріалу для належного проведення голосування. В цілому, дільничними виборчими комісіями було дотримано процедури голосування, було вдосконалено таємність голосування порівняно з парламентськими виборами у 2002 р., хоча й не на всіх відвіданих дільницях. Залишається проблемою групове голосування, коли декілька виборців роблять позначки в бюлетенях одночасно в одній кабінці для голосування.

Проте, незважаючи на загальну позитивну оцінку, спостерігачами було відмічено декілька проблем, які потенційно могли мати серйозні наслідки. Близько 10% виборчих дільниць були неналежними для проведення голосування, випадки тісняви було помічено в майже 12% відвіданих виборчих дільниць. Деяким громадянам було відмовлено в голосуванні через відсутність їх даних у списках виборців; причому в декількох випадках кількість таких громадян була вельми великою. Наявність цієї проблеми помічалася набагато частіше порівняно з попередніми виборами. Близько 20% виборців, що прийшли на виборчі дільниці, оцінили рівень правильності списків виборців як „поганий” або „дуже поганий”. На диво багато скарг було подано до ДВК (близько 17%), з приблизно однаковою кількістю в різних регіонах. Проте, було помічено лише декілька серйозних порушень. Серед них – підкидання в урни для голосування фальшивих бюлетенів (4

випадки), використання бюлетенів з попередньо поставленими відмітками (три випадки), низку явно подібних підписів у списках виборців (шість випадків).

Загалом, за оцінками спостерігачів, підрахунок голосів здійснювався відповідно до встановлених процедур. Із 139-ти дільниць, де велося спостереження за підрахунком голосів, негативно були оцінені лише 8. Організація та розуміння процедур з боку ДВК було оцінене як погане чи дуже погане у 14-ти із 139-ти виборчих дільниць. Підрахунок здійснювався здебільшого в спокійній атмосфері. Проте, у 40% виборчих дільниць було помічено присутність у приміщеннях для голосування працівників правоохоронних органів та інших не уповноважених на те осіб. Зростання напруги та зменшення прозорості було помічено при встановленні підсумків голосування на рівні ТВК.

Спостерігачі за виборами

Кандидати на пост Президента України та політичні партії (блоки), які висунули кандидатів, мають право, згідно з законом, призначати до двох спостерігачів на кожну виборчу дільницю. Для спостереження за виборами було призначено понад 117 тис. спостерігачів від кандидатів та політичних партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу. Проте, як уже зазначалося, закон не надає українським громадським організаціям права спостерігати за виборчим процесом, що суперечить зобов'язанням держав – членів ОБСЄ. Незважаючи на це, за виборами спостерігали близько 10 тис. спостерігачів від Комітету виборців України (КВУ), акредитованих як журналісти, які мають право бути присутніми на виборчих дільницях. КВУ провів паралельний підрахунок голосів на основі вибірки, який було оприлюднено о 10:00 1 листопада.

ЦВК акредитувала близько 4 тис. міжнародних спостерігачів з багатьох міжнародних організацій, включаючи громадські організації.

Місія ОБСЄ/БДПЛ зі спостереження за виборами залишатиметься в Україні для подальшого спостереження за встановленням остаточних результатів виборів, й, у разі призначення повторного голосування 21 листопада, Міжнародна місія знову залучить своїх спостерігачів. Міжнародна місія закликає органи державної влади та всіх учасників виборчого процесу взяти до уваги порушені в цій заяві питання та вжити заходів для усунення недоліків.

Єдиним офіційним документом є англomовна версія.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО МІСІЮ ТА ПОДЯКИ

Пан Брюс Джордж, Віце-Президент Парламентської Асамблеї (ПА) ОБСЄ, Спеціальний координатор, призначений Діючим главою ОБСЄ, очолює команду короткострокових спостерігачів ОБСЄ. Пан Дорос Крістодулідес, очолює делегацію Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), пані Джейн Корді, очолює делегацію Парламентської Асамблеї НАТО (ПА НАТО). Пан Марек Шівець, очолює делегацію Європейського парламенту (ЄП). Посол Герт-Гінріх Аренс очолює Місію ОБСЄ/БДПЛ зі спостереження за виборами Президента України.

Місія ОБСЄ/БДПЛ зі спостереження за виборами розпочала роботу в Києві 31 серпня і невдовзі після цього розпочала спостереження за виборчим процесом зусиллями 57-ми експертів та довгострокових спостерігачів, які були розміщені в столиці та 20-ти обласних центрах України. В день виборів Міжнародна місія розмістила 636 короткострокових спостерігачів з 33-х держав – членів ОБСЄ, в тому числі 47 парламентарів з ПА ОБСЄ, 46 – з ПАРЄ, 25 – з ПА НАТО та 15 – з Європейського парламенту. 438 спостерігачів були акредитовані як спостерігачі ОБСЄ/БДПЛ. Міжнародна місія здійснювала спостереження за голосуванням і підрахунком голосів у більш ніж 2050 виборчих дільницях та у 208

територіальних виборчих комісіях по всій Україні під час зведення результатів голосування на виборчих дільницях після їх закриття.

ОБСЄ/БДПІЛ оприлюднить повний звіт щодо цих виборів приблизно за місяць після завершення виборчого процесу.

Міжнародна місія зі спостереження за виборами висловлює подяку Міністерству закордонних справ України, Центральній виборчій комісії, а також іншим центральним і місцевим органам влади за їхню допомогу та співпрацю під час проведення спостереження за виборами. Місія також висловлює подяку Координатору проєктів ОБСЄ в Україні й посольствам, акредитованим у Києві за їх підтримку під час всього періоду роботи Місії.

Для отримання подальшої інформації просимо звертатися до:

- Посла Герта-Гінріха Аренса, Голови Місії ОБСЄ/БДПІЛ зі спостереження за виборами, у Києві (+380 44 537 79 01);
- Куртіса Баддена, радника з питань зв'язків з громадськістю (тел: +48-609-522-266); або Жіля Сафі, радника ОБСЄ/БДПІЛ з питань виборів, у Варшаві (тел: +48-22-520-06-00);
- Баса Клайна, Парламентська Асамблея Ради Європи, у Страсбурзі (тел: +33 388 41 20 00);
- Яна Йорена, радника з питань преси Парламентської Асамблеї ОБСЄ, у Копенгагені (тел: +45 4041 1641);
- Тіма Бодена, Європейський парламент, у Брюсселі (тел: +32 284 34 59);
- Світлани Светової, Парламентська Асамблея НАТО, у Брюсселі (тел: +32 2 707 41 11).

Адреса ОБСЄ/БДПІЛ:

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights
Al. Ujazdowskie 19
00-557 WARSAW
POLAND
Tel: +48-22-520-06-00
www.osce.org/odihr